

NAPOLEONAS BERNOTAS

PARENGĖ JURGA PALANGYTĖ

Iš kairės: Stasys Macijauskas, Leonas Šertvytis, Stasė Pupšytė, Švėkšnos raštininkas Juozas Šlajus (nužudytas Rainiuose), aktorius, mokytojas Napoleonas Bernotas, aktorius Urlicka, smuikininkas P. Enzelis. Nuotrauka iš Onos Norkutės archyvo

Tarp Švėkšnos gimnazijos auklėtinių, palikusį ryškiausią pėdsaką Lietuvos teatro ir kino istorijoje, yra aktorius, režisierius Napoleonas Bernotas. Gimė jis 1914 m. birželio 12 d. Judrėnuose (Klaipėdos r.). 1936 m. baigė Švėkšnos „Saulės“ gimnaziją, kur išryškėjo jo gabumai menui. Dar mokydamsis Švėkšnoje, jis pasižymėjo kaip geras aktorius, dailininkas, puikus renginių organizatorius ir jų vedėjas.

Ona Norkutė publikacijoje „Bernotai, ką tu padarei!“ rašo, kad „daugelis švėkšniškių prisimena Napoleono išdaigas, darbus, vaidmenis. Jis buvo visų susibūrimų siela, visuomet sukeldavo juoką, pagyvėjimą, įdomias diskusijas. Kartą gimnazijos vadovybė pavedė jam, kaip gabiausiam mokiniui, dekoruoti gimnazijos vidų. Be kitų vaizdų, jis buvo numatęs ant sienos nupiešti Laisvės statulą. Ir čia neišvengė išdaigų. Apie tą įvykį jis pats yra pasakojęs savo draugams. „Apedęs škiecus, iš pradžių nupiešiau visiškai nuogą moterį (o Švėkšnos gimnazija buvo griežtai katalikiška). Stovėdamas ant kopėčių matau ateinančią piešimo mokytoją Sirutytę (jau vyresnio amžiaus). Iš tolo matau jos dėkingumo pilną šypseną, pasitenkinimą, kad taip rūpestingai dirbu. Kai pamatė mano piešiamą paveikslą, staiga pasikeitė ir sustingo vietoje. Atsitokėjusi sušuko:

– O Jėzau, Bernotai, ką tu padarei? Kaip išdrįsai išniekinti mūsų gimnaziją? Ką dabar darysim, ką pasakys prelatas?

– Panele mokytoja, nesijaudinkite, aš dar neužbaigiau. Lukterėkite, tuojau jai užvilksiu suknelę.

Ir kelias teptuko brūkšniais Laisvės statula įgavo susikvaldavusio rūbo linijas. Mokytoja, nušvitusi džiaugsmu, nueidama tarė:

– Bernotai, tu esi nuostabus mokinys.“

Studijuodamas Klaipėdos mokytojų seminarijoje, N. Bernotas pradėjo vaidinti skrajojančiame „Vaidilos“ teatre ir čia gavo pirmąsias profesionalaus teatro pamokas, gerai užsirekomendavo. Nuo 1938 m. kurį laiką mokytojavo, o 1941 m. buvo priimtas dirbti į Valstybinį dramos teatrą.

Kai vokiečiai teatrą uždarė, atvyko į Švėkšną ir gimnazijoje dėstė piešimą bei kūno kultūrą. Alicija Rūgytė, karo metais dirbusi Švėkšnos gimnazijos direktore, apie N. Bernotą, tada jau gimnazijos mokytoją, savo atsiminimuose taip rašo: „Didelis buvo laimėjimas mūsų gimnazijai, kai iš Kauno atvyko dramos aktorius N. Bernotas. Jį pakviečiau dėstyti paišybą ir kūno kultūrą berniukams. Mokytojų taryboje nutarėme išnaudoti nepaprastą progą ir paprašėme profesionalų aktorių su mokiniais surežisuoti K. Binkio „Atžalyną“. Vaidinimas puikiai pasisekė. Gimnazijos salėj jis buvo parodytas 4 kartus, vyko į apylinkės miestelius. Tie vaidinimai papildė gimnazijos kasą ir įgalino paskirti stipendijas neturtingiems mokiniams. Vaidinimai įnešė gyvumo visai apylinkei, buvo labai patenkinti mokinių tėvai ir Švėkšnos parapijiečiai.“ Vėliau grįžo dirbti į „Vaidilos“ teatrą. 1942–1946 m. N. Bernotas dirbo Telšiuose veikusiam Žemaičių teatre. Čia jį pakvietė tuometinis teatro vadovas dailininkas Telesforas Valius. Žurnalistė Danutė

Jackutė publikacijoje „Scenos užburtųjų gyvenimas – be pabaigos“¹ rašo: „Teatro veteranai N. Bernotą prisimena kaip gerą aktorių, puikų režisierių, įdomų, patrauklų, moterų mylimą vyrą. Jaunieji aktoriai, kurie pas jį pradėdavo mokytis teatro paslapčių, jo paskaitų klausydavosi, užmiršę viską pasaulyje. Jų nuomone, Telšių teatre kito tokio pagarbos ir dėmesio verto žmogaus tada nebuvo. Tačiau jis buvo per daug geras žmonėms, o kartais ir labai tiesmukas, dažnai nesugebėdavo atsispirti stikleliui, atsitiiktinių moterų pagundoms. Sunku jam buvo tvarkyti ir teatro finansinius reikalus. Kartą N. Bernotas net buvo suimtas, nes atvirai pasisakė prieš rusų valdžią.“

Tuo metu teatre dirbo gana kūrybingas kolektyvas, čia buvo dedami profesionalaus teatro pagrindai, Telšius garsino aktoriai Elena Žalinkevičaitė, Balys Lukošius, Alfas Radzevičius, Ona Zališauskaitė-Kučinskienė, čia dirbo ir rašytojas Butkų Juzė, nemažai kitų iškilų krašto kultūros veikėjų.

1952–1957m. N. Bernotas dirbo Klaipėdos dramos teatro aktoriumi, nuo 1956 m. – dar ir Lietuvos kino studijoje (buvo vienas iš pirmųjų Lietuvos profesionalių kino aktorių).

Jis režisavo Kazio Binkio „Atžalyną“ (Telšių Žemaičių teatras, 1943 m., spektaklis atnaujintas 1945 m.), V. Minko komediją „Nenurodant pavardžių“, Aldonos Liobytės „Meškos trobelė“ (Klaipėdos dramos teatras, 1956), Domininko Sakalausko „Pūkio pinigai“ (1944 m., spektaklyje dar sukūrė ir Vinco vaidmenį), Vinco Adomėno „Svetimo plunksnos“ (1946).

Anot amžininkų, kaip menininkas jis pirmiausia buvo teatro aktorius ir ryškiausius vaidmenis sukūrė teatre. Geriausiai buvo įvertinti šie jo sukurti vaidmenys: Liusindo (Felikso Lope de Vegos „Įsimylėjusi gudragalvė“, 1952), Dominyko (Kazio Sajos „Lažybos“, 1954), Tartiufo (Moljero „Tartiufo“, 1955), Tebaldo (Viljamo Šekspyro „Romeo ir Džuljeta“, 1955), Skačkausko (Balio Sruogos „Apyaušrio dalis“, 1956).

Vaidino kino filmuose „Žydrasis horizontas“ (1957, režisierius Vytautas Mikalauskas, N. Bernotas – antrasis režisierius), „Kol ne vėlu“, „Tiltas“, „Raudoni lapai“. Filme „Kalakutai“ (1959, režisierius Vytautas Mikalauskas) atliko pagrindinį Stumbro vaidmenį. Beje, šio filmo masinės turgaus scenos buvo filmuojamos Švėkšnoje.

Anot amžininkų, N. Bernotas turėjo „vaiko širdį ir tyrą, pažeidžiamą sielą, kuri po „Tilto“ greitai ir tragiškai išskeliavo į Namus.“²

Napoleonas Bernotas žuvo 1959 m. balandžio 7 d. Klaipėdoje įvykusioje autoavarijoje. Palaidotas Palangos miesto kapinėse.

¹ „Kalvotoji Žemaitija“, interneto prieiga

<http://82.135.199.144/kz/news.php?readmore=570> (žr. 2008-11-18).

² Gintautas Genys „Uola“, *Už laisvę*, interneto prieiga <http://www.xxiim-zius.lt/archyvas/priedai/uzlaisve/20061213/3-1.html> (žr. 2008-11-18).